

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВИТИ ВЧИТЕЛІВ У РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ НА ОСНОВІ РОБІТ БІЛОРУСЬКИХ ЕКСПЕРТІВ

THE ELUCIDATION OF THE PROBLEM OF NON-FORMAL EDUCATION OF THE TEACHERS IN THE REPUBLIC OF BELARUS ON THE BASIS OF WORKS OF BELARUSIAN EXPERTS

У статті розглядається сектор неформальної освіти вчителів у Республіці Білорусь через призму поглядів білоруських дослідників – педагогів-теоретиків і андрагогів-практиків. Характеризуються їхні думки щодо значущості цього сектора навчального процесу, його специфічних рис і методів реалізації в білоруських умовах. Аналізуються найпоширеніші тенденції розвитку процесів підвищення кваліфікації вчителів, які безпосередньо впливають на потенціал білоруського суспільства.

Ключові слова: учитель, підвищення кваліфікації, Республіка Білорусь, громадянська освіта, організації третього сектора, неформальна освіта.

В статье рассматривается сектор неформального образования учителей в Республике Беларусь через призму взглядов белорусских исследователей – педагогов-теоретиков и андрагогов-практиков. Характеризуются их мнения относительно значимости этого сектора учебного процесса, его специфических черт и методов реализации в белорусских условиях. Анали-

зируются распространенные тенденции развития процессов повышения квалификации учителей, которые непосредственно влияют на потенциал белорусского общества.

Ключевые слова: повышение квалификации, Республика Беларусь, учитель, гражданское образование, организации третьего сектора, неформальное образование.

The article deals with representation of the sector of non-formal education of teachers in the Republic of Belarus through the prism of the views of Belarusian researchers – theoretic-pedagogs and practitioners-andragogues. Their thoughts about the significance of this sector of the educational process, its specific features and methods of realization in the Belarusian conditions are described. The most common tendencies in the development of teacher training processes that directly influence the potential of the Belarusian society are analyzed.

Key words: qualification improvement, Republic of Belarus, teacher, civil education, third sector organizations, informal education.

УДК 374.7+37.013+37.03+37.08

Ісаєва О.А.,

спеціаліст

Вінницького державного

педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сьогодні питання освіти набувають усе більшого значення для темпів розвитку людського суспільства. Їхньої інтенсифікації неможливо досягти лише на основі традиційних освітніх інституцій і методик. Масштаби й інтенсивність інновацій і нововведень, які радикально змінюють обличчя цивілізації, вимагають постійного оновлення знань і навичок у рамках процесу навчання впродовж життя. При цьому надзвичайного значення набувають неформальні підходи до освітнього процесу, які застосовуються до різних категорій осіб, зокрема й учителів. Учительська освіта та підвищення кваліфікації актуалізуються завдяки місцю, яке ця соціальна група займає в суспільстві. Учителі відповідають за підготовку широких верств населення до актуальних викликів життя, ретранслюючи наукові знання та забезпечуючи професійне зростання трудових та інтелектуальних ресурсів держави. Отже, саме вони повинні відповідати високим стандартам власної професії, що можна забезпечити лише безперервним процесом підвищення кваліфікації.

У цьому контексті набуває актуальності вивчення досвіду різних країн у сфері неформальної додаткової освіти вчительського персоналу. Для української педагогічної науки особливо корисним видається аналіз білоруського кейсу. З одного боку, у Республіці Білорусь відповідна

сфера за роки незалежності розвивалася інтенсивними темпами, демонструючи гарний приклад для інших країн. З іншого боку, схожість геополітичних позицій та історичного процесу розвитку України та Білорусі дозволяє розглядати білоруський досвід як такий, що може бути застосований на практиці у вдосконаленні вітчизняної освітньої сфери. При цьому слід пам'ятати, що найповнішу інформацію із цього питання може дати лише аналіз робіт власне білоруських дослідників, оскільки саме вони мають повне бачення картини та зсередини можуть охарактеризувати процеси розвитку неформальної освіти вчителів. Це визначає актуальність запропонованої теми дослідження, яке є першою в історії української педагогічної науки спробою комплексного вивчення робіт експертів із Республіки Білорусь (учителів, педагогів і громадських діячів) із відповідного питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми реалізації практики неформальної освіти привертають увагу все більшої кількості науковців. Специфіка статті, сформована географічними межами проведеного дослідження (концентрацією уваги на вивченні білоруського досвіду в цій сфері), вимагає приділити особливу увагу напрацюванням білоруських експертів. Серед найвідоміших фахівців відповідної наукової школи слід згадати Г. Веремейчик, С. Лабоду, Д. Карпієвича. Серед менш відомих експертів, які

тією чи іншою мірою торкалися цього питання, слід згадати О. Карпієвич і В. Чернова, які досліджували стратегії та форми громадянської освіти; В. Вяличка, який розглядав проблему включення організацій третього сектора в педагогічні процеси; М. Запрудські, який аналізував поширення інструментарію додаткової освіти в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Футурологічні прогнози щодо значення цих процесів та їхнього перспективного впливу на білоруське суспільство можна знайти в роботах В. Дронової, О. Сивогракова, П. Лапо, Т. Пташник, Д. Губаревича, О. Клімашина. Окремі практики неформальної освіти педагогів презентує в своїй статті О. Луговцева.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах проблематика неформальної освіти дорослих набуває все більшого значення та стає темою для широкого кола наукових досліджень. Проте зазвичай вони стосуються загальних понять, а не конкретних аспектів досліджуваного питання. Ще менше робіт присвячені специфіці застосування відповідного інструментарію в певних країнах щодо конкретної цільової аудиторії (у цьому разі – щодо білоруських учителів і педагогів). Історіографічний аналіз підходів різних наукових шкіл до проблеми практично відсутній, що ще більше актуалізує тему статті, яка дозволяє ознайомитися з поглядами білоруських науковців на теоретичні та практичні аспекти реалізації підвищення кваліфікації вчителів і педагогів із застосуванням неформальних підходів і методів.

Мета статті полягає в комплексному висвітленні підходів білоруських експертних кіл до проблематики неформальної освіти вчителів. У цьому контексті розглядається їхнє ставлення до цієї сфери педагогічної діяльності, оцінка з їхнього боку актуальності зазначеного сектора, характеристика, надана реалізованим у країні ініціативам, і висновки, зроблені дослідниками щодо перспектив їхнього вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Беззаперечним фактом є те, що в сучасних умовах значення підвищення кваліфікації педагогів і вчителів підкреслюється актуальним рівнем розвитку людства. Це стосується не лише провідних держав світу, які перейшли до постіндустріальної стадії своєї історії. Така тенденція є загальною для всієї міжнародної системи. У цьому контексті Республіка Білорусь не є виключенням і являє собою перспективний кейс для вивчення ситуації в цій сфері на пострадянському просторі.

Аргументуючи важливість відповідної сфери, експерт Інституту соціології НАН Білорусі О. Клімашин указував на дві тенденції еволюції цивілізації, які, на його думку, актуалізують важливість безперервного процесу освіти в сучасних умовах, а отже, ставлять нові виклики перед педагогічними

працівниками. Вони стосуються насамперед економічної сфери господарської діяльності. По-перше, ідеться про розвиток ринку аутсорсингових послуг (особливо помітний в юридичній і бухгалтерській справі). У результаті один експерт у своїй сфері може забезпечувати роботу кількох підприємств, що призводить до скорочення вакансій. По-друге, сучасні досягнення медицини продовжують термін життя простої людини, що також веде до перенасичення ринку праці трудовими ресурсами. Результатом стає зростання рівня безробіття, боротися з яким можна або за допомогою підвищення кваліфікації працівників, або ж за рахунок їхньої пере-кваліфікації. Обидва методи вирішення проблеми вимагають відповідної уваги з боку педагогічної сфери в рамках програм освіти протягом життя. При цьому інформатизація суспільства вимагає широкої та повної інтеграції освіти з наукою, тобто створення освітньої системи, яка буде не просто ретранслювати наявну інформацію та досвід, але й навчати виробництву нових продуктів. О. Клімашин стверджує, що створення такої системи сьогодні неможливе через те, що всі педагогічні кадри готуються за старою системою, не маючи в своєму арсеналі програм інноваційної освіти та розуміння методів творчо-наукового навчання. На його думку, головне питання полягає в тому, хто зможе стати родоначальником нової інституціоналізованої системи підготовки кадрів. Таку роль може виконувати педагог. Проте він повинен мати особливі якості та знання, зокрема орієнтуватися в широких обсягах інформації, накопиченої людством у процесі історичного розвитку, і при цьому мати інтелектуальний потенціал для трансформації цього досвіду в нові знання, паралельно вміючи через функцію виховання прищеплювати учням прагнення до творення [5, с. 37].

Викладачі в якості окремої соціальної групи мають надзвичайно важливе значення в білоруському суспільстві. Білоруський політолог В. Чернов наводить низку характеристик, які підкреслюють їхню роль у процесі розвитку держави та її потенціалу. По-перше, учителі середніх шкіл і вузівські викладачі є найбільш масовою й професійно підготовленою мультиплікаційною групою, яка має функціональний вихід на широку молодіжну аудиторію. Учителі соціальних і гуманітарних дисциплін здійснюють серйозний вплив на формування політичної свідомості нових поколінь. Вони роблять серйозний внесок у соціалізацію молоді, яка вступає в суспільне життя й у майбутньому сформує новий вигляд білоруського суспільства [7, с. 9]. По-друге, учителі, об'єднані в освітні ініціативи, можуть зіграти важливу роль у поширенні демократичних цінностей серед молоді та зорієнтувати цю роботу на адресні групи дорослого населення (на батьків учнів, робітників, підприємців, активістів громадських організацій і політичних партій,

представників місцевої влади тощо). По-третє, базова педагогічна підготовка вчителів, ангажованих освітніми неурядовими організаціями, дозволяє значно зміцнити кадровий персонал, у роботі якого спостерігається часом більше ентузіазму, ніж професіоналізму. По-четверте, учительські ініціативи мають потенціал до інтеграції власних освітніх програм в інші види громадської діяльності (надання соціальних послуг, захист навколишнього середовища, відродження культури, підтримка малого й середнього бізнесу, організація дозвілля тощо). По-п'яте, знання, авторитет і життєвий досвід учителя можуть стати важливим фактором у зміцненні відносин між сектором неурядових організацій і суспільством, яке є цільовою аудиторією надання ним різноманітних послуг. Це дозволяє за допомогою вчительських кадрів здійснювати різноманітні навчальні програми для батьків школярів, спрямовані також на підвищення рівня їхньої громадянської свідомості та компетенцій. По-шосте, соціально активні вчителі можуть стати своєрідними агентами впливу громадського сектора на політику державних установ освіти, що може допомогти зробити їх більш відкритими для співпраці та гнучкими в процесі прийняття рішень. По-сьоме, самоорганізовані в різні ініціативи вчителі можуть за певних умов стати важливим інструментом мобілізації населення до різного роду громадських і політичних кампаній (вибори, збори підписів, соціальні акції тощо) [8, с. 19]. Наведені характеристики вчительської спільноти підкреслюють її значення та вказують на необхідність підтримки високого рівня професійної компетенції вчительськими кадрами. Це має бути забезпечено в рамках безперервного процесу підвищення кваліфікації. При цьому він має реалізовуватися не лише у вигляді формальних офіційних заходів, здійснених відповідними структурами державної системи освіти, але й через застосування інструментарію неформальної освіти.

Аналіз ситуації в Республіці Білорусь свідчить про те, що в сучасних умовах тенденції «проникнення» в систему післядипломної освіти вчителів, методистів і керівників навчальних закладів неформальних методик уже проявляють себе. У країні вже давно працюють ресурсні центри, які надають людям актуальну інформацію та консультації. Останнім часом такі центри стають звичним атрибутом освітньої системи м. Мінська, де вони функціонують на базі багатьох загальноосвітніх установ і здійснюють свій внесок у підвищення кваліфікації педагогів. Паралельно на реалізацію освітніх проектів загальноосвітні установи отримують грантову допомогу від спонсорів. Усе ширше застосовуються активні методи навчання дорослих (авторські курси та тренінги). У той же час М. Запрудський підкреслює наявність інших можливостей для ретрансляції в установи системи

підвищення кваліфікації досвіду неформальної освіти. На думку вченого, вони стосуються деяких аспектів навчального процесу та набувають у його роботі вигляду списку рекомендацій [3, с. 22–23].

Змістовний аспект:

- курси підвищення кваліфікації не повинні замикатися на вузькопрофесійних проблемах, натомість вони повинні бути змістовно пов'язані з більш широким контекстом (соціальними проблемами, які актуальні для Європи, країни, місцевих громад, самих учителів);

- велике значення повинен мати компетентісний підхід, який формує суб'єктів власної творчої діяльності;

- на курсах у вчителя повинна бути можливість оволодіти елементами будь-якого ремесла. Це тим більш актуально у зв'язку з великим значенням шкільних профорієнтаційних факультативних занять;

- важливо більш швидко та гнучко змінювати зміст навчання у зв'язку з актуальними трансформаціями й проблемами в соціумі.

Технологічний аспект:

- необхідно ширше застосовувати активні методи навчання, які дозволяють кожному учаснику курсів осмислити свою місію, професійну діяльність і соціальну роль, навчатися критичного мислення, бачити протиріччя, приймати рішення, визначати нові норми діяльності, проектувати більш ефективні моделі освітнього процесу, здійснювати зворотний зв'язок;

- слід здійснювати цикл навчання на підставі власного досвіду слухачів, що стосується практичної діяльності;

- необхідно оснащувати навчальні заняття не лише наочними, але й «діяльними» засобами навчання;

- педагогічна позиція викладача повинна бути такою: він має виступати «дизайнером» освітнього середовища, керуватися демократичними принципами в роботі з навчальною групою, реалізувати модель багатовекторної комунікації, будувати процес на принципах співпраці, заохочувати активність слухачів, спиратися на їхній суб'єктний досвід, здійснювати зворотний зв'язок.

Організаційний аспект:

- необхідно інформувати потенційну цільову аудиторію про курси, які плануються в рамках процесів підвищення кваліфікації педагогів і вчителів;

- слід наближати навчання до споживачів освітніх послуг;

- необхідно формувати групи слухачів на підставі їхнього самовизначення та навчання;

- варто готувати тренерів і менторів, які згодом зможуть самостійно передавати набутий досвід і знання зацікавленим колегам;

- слід поєднувати навчання з активним відпочинком слухачів.

Експерти погоджуються, що задля підвищення компетентності вчителів у педагогічній сфері необхідна послідовна спеціальна робота з підвищення кваліфікації педагогів. Білоруська дослідниця О. Карпієвич (представник громадської організації «Освітній центр «ПОСТ») підкреслює, що в цьому секторі значну роль відіграють не лише методичні посібники й інші друковані матеріали, але й сучасні курси, семінари, конференції, які активно організуються різними недержавними організаціями [4, с. 42]. Вони дозволяють не лише знайомитися з наявними новаторськими ідеями на теоретичному рівні, але й знаходити конкретні напрацювання, які можуть бути на практиці застосовані педагогом і вчителем під час організації освітнього процесу.

Торкаючись сфери професійних компетенцій, у яких білоруські вчителі потребують постійного оновлення знань, уже згаданий вище політолог В. Чернов указує на необхідність отримання додаткових професійних знань з основ політології, демократії, економіки, соціології та нових методів навчання цивільним дисциплінам. Ці завдання можна вирішувати за допомогою проведення спеціальних семінарів, присвячених новим методикам викладання суспільних знань і основам організаційного та фінансового менеджменту. Учительські ініціативи потребують залучення нових людей і розширення географії діяльності. Тому крім спеціальних семінарів необхідним є проведення більш тривалих заходів для неангажованих педагогів, які отримують таким чином систематизовані знання з базового курсу громадянської освіти. Крім того, досвід роботи з відповідною цільовою групою показав, що білоруські вчителі соціально-гуманітарних дисциплін відчують гостру потребу в сучасній навчально-методичній літературі з громадянської освіти. Спеціальних підручників із відповідної тематики, які б системно викладали основні теми суспільствознавства й пропонували сценарії проведення практичних занять за допомогою інтерактивних методів, у Білорусі практично немає. Наявні видання мають вузькопрофільний характер, відрізняються фрагментарністю представленої тематики й традиційним способом подання матеріалу. Таким чином, є гостра необхідність розроблення цілісного посібника для вчителів із громадянської освіти, який включав би в себе як навчальні тексти з усього спектра цієї проблематики, так і методи проведення практичних занять [8, с. 20].

Говорячи про методики підвищення вчительської кваліфікації, В. Чернов акцентує увагу на такій формі вдосконалення педагогічної майстерності, як регіональні вчительські ініціативи. Вони зазвичай набувають форми незареєстрованих об'єднань викладачів історії та суспільствознавства середніх шкіл і коледжів, а також представників соціально-гуманітарного сектора вищої освіти (відзначимо, що В. Чернов також відносить їх до

категорії вчителів). Рівень самоорганізованості та спрямованості діяльності таких ініціатив дуже різниться залежно від того, у якому регіоні вони реалізуються. Винятком є Білоруська асоціація клубів ЮНЕСКО, яка має у своєму складі понад 50 установ і діє рівномірно по всій території держави [8, с. 17]. Моніторинг діяльності різнобічних навчальних ініціатив показує, що основні центри їхньої активності у сфері громадянської освіти сконцентровані у Вітебській і Брестській областях. Сьогодні вона в основному діє у двох напрямках. По-перше, йдеться про роботу зі шкільною аудиторією, яка, як правило, пов'язана з виконанням навчально-просвітницьких програм у формі шкільних факультативів, кружків, клубів. Другим напрямком стає самозабезпечення, самовдосконалення та самоосвіта власне вчителів, що реалізується за рахунок обміну досвідом, професійною інформацією й останніми новинами щодо конкретної сфери викладацького інтересу. Так, В. Чернов у цьому контексті відзначає Вітебську краєзнавчу організацію вчителів «Спадчына» («Спадщина»), яка проводить семінари для старшокласників і вчителів на тему історії Вітебського регіону. Досить плідно діє методична секція вчителів-істориків Жовтневого району м. Вітебська, яка займається питаннями громадянської освіти викладачів всесвітньої історії й історії Білорусі, вивченням методів інтерактивного навчання. Задля виконання покладених на неї завдань секція організовує семінари, на які запрошуються зовнішні спеціалісти. У м. Барань було створено вчительський клуб «Клякса», до складу якого входять учителі історії та суспільствознавства з різних шкіл. Його діяльність спрямована на вдосконалення вивчення методів активного навчання [8, с. 18]. Громадянсько-виховний аспект в освітній діяльності клубів стосовно викладачів виділений недостатньо чітко: як правило, він стосується таких напрямів їхньої статутної діяльності, як захист прав людини, забезпечення самоуправління, збереження білоруського історичного надбання, курси лідерства та конфліктології, вивчення діяльності ООН і ЮНЕСКО. Серед установ, які більш-менш систематично працюють з учителями у сфері громадянської освіти, Чернов відзначає мінські громадські об'єднання (Центр «Супольнасць», «Освітній центр «ПОСТ», Фонд «Відкрите суспільство», Інформаційно-аналітичний центр при міжнародній громадській організації «Бацькаўшчына», Гродненське обласне громадське об'єднання молодих учених «ВИТ», Соціально-педагогічне громадське об'єднання «Чазенія») [8, с. 19].

Велику роль у практичній реалізації неформальної освіти вчительських кадрів білоруські експерти надають проектній діяльності, яка реалізується місцевими організаціями – представниками третього сектора у співпраці із закордонними

партнерами та донорами. Серед прикладів подібних ініціатив можна навести проект «Розвиток громадянського суспільства в Білорусі», у рамках якого було проведено п'ять десятиденних семінарів, учасниками яких стали 70 учителів соціальних і гуманітарних дисциплін із різних регіонів Республіки Білорусь. Проект був спрямований на посилення вчительських ініціатив і розповсюдження громадянських компетенцій на ширшу аудиторію. Він продемонстрував поглиблений інтерес учителів до сфер політології, права, економіки, соціології та гендерних студій. У його рамках були також проведені додаткові мультиплікаційні семінари, учасниками яких стали 250 викладачів. Також у Білорусі була реалізована школа-семінар «Основи громадянської освіти» за підтримки Фонду ім. Ф. Еберта. Її учасниками стали понад 20 викладачів історії та суспільствознавства [8, с. 20].

Процес розвитку та набуття посиленого значення неформальної освіти сьогодні постійно супроводжується не лише перепідготовкою фахівців навчального сектора, але й підготовкою власних педагогічних кадрів (тренерів, лекторів, експертів тощо), які здатні ефективно організувати освітню діяльність у цій сфері. Цей факт В. Вяличка також вважає передумовою для розвитку неформальної освіти в Республіці Білорусь [1, с. 5]. Слід відзначити, що вчителі, які залучаються до програм неформальної освіти, представлених громадськими організаціями, мають тенденцію до самостійного включення в діяльність третього сектора за результатами набутих знань і кваліфікацій. В. Чернов стверджує, що можна навести чимало прикладів, коли вчителі, які пройшли поглиблений курс навчання у школах громадянської освіти, самі стали розповсюджувачами набутих знань. Вони проводять власні семінари та конференції, ведуть навчальні гуртки й здійснюють інші освітні заходи, орієнтовані не лише на своїх учнів, а й на позашкільну аудиторію. Подібна практика дозволяє розширювати мережу неформальної освіти за рахунок нових регіонів і груп населення [7, с. 9].

Торкаючись питання співвідношення елементів формальної та неформальної освіти в Республіці Білорусь, В. Дронова, О. Сивограков, П. Лапо, Т. Пташник, Д. Губаревич підкреслюють взаємопроникнення цих галузей навчального процесу. На думку дослідників, глибина цих взаємозв'язків є значно більшою, ніж проста присутність одних і тих самих осіб у ролі викладачів і тренерів на освітніх заходах із підвищення кваліфікації. Як приклад вони розглядають саме освітні програми та семінари для вчителів. Так, у реалізованих громадським сектором проектах декларуються різні цілі, які безпосередньо не пов'язані з підвищенням кваліфікації педагогічних кадрів. Але якщо уважно придивитися до змісту запропонованих семінарів, то можна помітити, що він так чи інакше спрямо-

ваний на зміну чи оптимізацію професійної діяльності вчителів. Це стосується таких тем і форм роботи, як знайомство з новими методами, технологіями організації навчального процесу, обговорення нових цілей освіти, пошук ефективних способів взаємодії школи з батьками. У таких умовах дуже складно не побачити подібності семінарів, організованих у Білорусі громадськими організаціями, із програмами формальних установ підвищення кваліфікації. Такий висновок ще більше підтверджується тим фактом, що для підготовки семінарів часто використовуються теоретичні напрацювання, зроблені педагогічною наукою, методистами державних освітніх установ. У той же час офіційна білоруська система підвищення кваліфікації вчителів запозичила багато елементів основної форми освітньої діяльності громадських об'єднань із дорослими – семінару. Це яскравий приклад взаємопроникнення двох сфер освіти дорослих [2, с. 28].

Таким чином, можна стверджувати, що взаємозв'язки між неформальною та формальною освітою дорослих у Республіці Білорусь уже існують. Але зазначені експерти вважають, що навіть за таких умов відкритої партнерської взаємодії між цими секторами немає. Наприклад, практики стверджують, що практично на кожному семінарі для вчителів можна почути заяви учасників про протиріччя між змістом семінару і змістом курсів, пропонованих громадською організацією чи державною структурою підвищення кваліфікації. Проблема при цьому полягає в тому, що така різниця вкрай рідко стає предметом спільного обговорення викладачів, тренерів, методистів, розробників формальної й неформальної освіти. Можна назвати поодинокі випадки, коли відбуваються конференції та семінари, на яких зустрічаються представники різних сфер освіти, а в центрі уваги під час обговорення перебуває саме освітня діяльність із дорослими. Це означає відсутність детального обговорення розмежування інтересів різних структур, виявлення специфічної ролі й функцій окремих установ зі специфічних сфер освіти, а також вироблення точок дотику та спільного інтересу, які могли б послужити основою для подальшої співпраці. Це є складною проблемою, яку ще належить подолати [2, с. 28–29].

Цікаво відзначити, що представники державної сфери освіти Республіки Білорусь повністю розуміють свої потреби у сфері підвищення кваліфікації різноманітними засобами. Вони готові активно стати до роботи, головне, щоб у відповідь на наявний із їхнього боку попит була реалізована ефективна пропозиція з боку постачальників послуг із підвищення кваліфікації. Тренер центру «ПОСТ» О. Луговцова стверджує, що педагоги з державних установ набагато частіше проявляють активність, зацікавленість і готовність упроваджувати

нові форми освітнього процесу, ніж представники неформальної освіти. Це також свідчить про певний брак програм підвищення кваліфікації у сфері неформальної освіти в Республіці Білорусь [6, с. 53].

Висновки. Білоруські дослідники визнають надзвичайну актуальність, яку сьогодні має для теоретичної педагогічної науки та практичної навчальної діяльності проблематика неформальної освіти вчительських педагогічних кадрів. Учителі є окремою соціальною групою, яку характеризують певні специфічні ознаки, насамперед відповідальність за долю широких верств населення, яка реалізовується через залежність професійної підготовки громадян від кваліфікації педагогів. Паралельно вчителі, а особливо представники гуманітарних спеціальностей, роблять значний внесок у побудову сучасного демократичного суспільства та соціалізацію населення. Це переводить їхню педагогічну діяльність на якісно новий рівень і ставить перед ними такі завдання, які можна реалізувати лише за рахунок залучення практики неформальної освіти в процесі підвищення вчительської кваліфікації. Останні в Республіці Білорусь розвиваються у форматі проектної діяльності, яку реалізують громадські організації за підтримки закордонних партнерів. При цьому цільова аудиторія подібних проектів, успішно завершуючи навчальний курс, відповідає за розповсюдження набутих знань серед колег та інших груп населення (школярі, їхні батьки тощо). Це робить практику неформальної освіти вчителів важливою не лише для підвищення їхньої професійної кваліфікації в якості компетентних педагогів, але й для процесів загального розвитку системи неформальної освіти дорослих у Республіці Білорусь.

Звичайно, наведений аналіз доробку білоруських науковців дозволяє лише в загальних категоріях охарактеризувати досліджувані явища. Подальше вивчення білоруського досвіду у сфері неформальної освіти вчителів вимагає поглибленої наукової діяльності, спрямованої на розроблення конкретних практичних прикладів розвитку відповідної сфери білоруського педагогічного сектора. Подібне дослідження беззаперечно матиме велике значення для вітчизняної педагогіки та може розглядатися в якості наступної мети нашого наукового пошуку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вялічка У. Неформальная адукацыя дарослых у беларускім трэцім сектары: асаблівасці развіцця. Адукатар. 2004. № 1. С. 2–6.
2. Дронова В., Сивограков О., Лапо П., Пташник Т., Губаревич Д. Образование взрослых – инвестиция в будущее. Адукатар. 2004. № 2. С. 24–30.
3. Запрудскі М. Выкарыстанне вопыту неформальнай адукацыі як умова павышэння якасці дадатковай адукацыі педагагічных кадраў. Адукатар. 2009. № 2 (16). С. 21–23.
4. Карпівіч А. Стратэгія актыўнага навучання – стратэгія грамадзянскай адукацыі. Адукатар. 2004. № 1. С. 42–43.
5. Климашин А. Вызовы педагогике в контексте футурологических прогнозов. Адукатар. 2016. № 26. С. 36–37.
6. Луговцова А. «Школа адукаторов»: Давайте начнем сначала. Да саро. Вернее – restart. Адукатар. 2015. № 1–2 (24–25). С. 49–57.
7. Чернов В. Некоторые аспекты стратегии развития гражданского образования в деятельности третьего сектора Беларуси. Адукатар. 2005. № 1(4). С. 7–13.
8. Чернов В. Региональные учительские инициативы как субъект гражданского образования в Беларуси. Адукатар. 2004. № 2. С. 17–21.